

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

Дисертацією є рукопис

ЧВЬОРТКІН Михайло Ісаакович

**ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПІДОЗРЮВАНОМУ
ТА ОБВИНУВАЧУВАНОМУ
ПРАВА НА ЗАХИСТ
НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО
СЛІДСТВА**

(Спеціальність 12.00.09 - кримінальний процес і
криміналістика; судова експертиза)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

КИЇВ - 1997

343.387
343.13

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00751860 (R)

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального права Академії внутрішніх справ України

Науковий керівник - член-кореспондент Академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України Міхесенко М.М.

Офіційні опоненти:

- академік Академії правових наук України, доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Грошовий Ю. М.;
- кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Сірий М.І.

Провідна організація - Східноукраїнський державний університет

Захист дисертації відбудеться 7 травня 1997 р. о 14 години на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 01.56.01 при Національній Академії внутрішніх справ України (252035, м.Київ, Солом'янська пл., 1).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національної Академії внутрішніх справ України (252035, м.Київ-35, Солом'янська пл., 1).

Авторсферат розісланий 28 березня 1997 р.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради кандидат юридичних наук

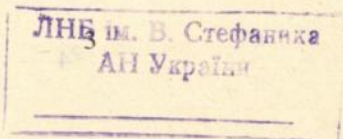
В.І.Женушій

ДВ 37,577

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Верховенство права, конституційне закріплення статусу України як суверенної демократичної, соціальної, правової держави послужили підставою для визнання людини, її життя та здоров'я, честі та гідності, недоторканості та безпеки найвищою соціальною цінністю.

Одночасно Конституція України в ст.ст. 29, 59, 62, 63 конкретизував загальноприйнятий у демократичному суспільстві конституційний принцип забезпечення особі права на захист, в тому числі і від обвинувачення. На жаль, умови тоталітаризму колишнього СРСР не дозволили повною мірою вченим-правознавцям розробити дієвий механізм щодо реалізації гарантій прав підозрюваного, обвинувачуваного на стадії досудового слідства. Законодавство того періоду не передбачало (за винятком незначної категорії справ, що вимагали обов'язкової участі захисника з моменту пред'явлення обвинувачення) надання правової допомоги з моменту затримання особи, притягнення її як обвинувачуваного. Це значною мірою зумовило недостатню розробленість у науковій літературі питань щодо гарантій забезпечення підозрюваному, обвинувачуваному прав на захист на стадії досудового слідства. Проте і в цей період значний внесок в

обґрунтування необхідності участі адвоката на більш ранніх етапах кримінального процесу, розширення його прав і можливостей внесли своїми науковими працями Аврах Я.С., Адаменко В.Д., Альперт С.А., Баренбойм П.Д., Варфоломеєва Т.В., Воскресенський Г.А., Дубинський А.Я., Елькінд П.С., Закалюк А.П., Зинатулін З.З., Кисильов Я.С., Кудрявцев В.М., Ларін О.Т., Лібус І.А., Лукашевич В.З., Мапарішвілі Г.Д., М.М.Міхеєнко, Савицький В.М., Саркісянц Г.П., Святоцький А.Д., Сінайський Е.Д., Смітєнко З.Д., Стецовський Ю.І., Строгович М.С., Стряпухін В.Г., Фаткуллін Ф.М., Хейфец С.А., Шафір Г.М., Шибіко В.П., Шило І.Я. та інші.

Однак обсяг і результати досліджень правового механізму процесуальних гарантій забезпечення підозрюваному, обвинувачуваному конституційного права на захист на стадії досудового слідства на сьогодні залишаються ще недостатніми.

Нові орієнтири вимагають нових акцентів. Значною мірою це пояснюється і недавнім розширенням прав адвокатів на більш ранніх стадіях кримінального процесу. Крім того, у відомих на сьогодні наукових роботах розглядаються лише окремі аспекти означеної проблематики. Цілісного ж дослідження комплексу всієї сукупності питань, пов'язаних з реалізацією прав адвоката в здійсненні дієвої ефективної допомоги як захисника особи в ході досудового слідства, ми ще не маємо.

Актуальність і недостатня розробленість проблеми й зумовили вибір теми дисертації.

Об'єкт дослідження становить конституційне й процесуальне право особи на захист від обвинувачення, правовідносини між адвокатом та підзахисним.

Предметом дисертаційного дослідження є процесуальні гарантії забезпечення підозрюваному та обвинувачуваному права на захист на стадії досудового слідства, а також нові, малорозроблені, але істотні аспекти теорії та практики його процесуального супроводження.

Мета і завдання дослідження. Основна мета дослідження - розробка концептуальних основ правового механізму реалізації прав підозрюваного та обвинувачуваного на захист, визначення й конкретизація в цьому аспекті найефективніших, дієвих способів та засобів у контексті наданих адвокату кримінально-процесуальним законодавством прав і повноважень, а також можливість впровадження напрацьованих у ході дослідження рекомендацій щодо законодавчого або іншого нормативного регулювання захисту від обвинувачення на досудовому слідстві, спрямованому на вдосконалення і підвищення ефективності діяльності адвокатури в сфері, що розглядається.

З урахуванням позначеної мети зроблена спроба вирішення таких завдань:

1. Розробка організаційних та процесуальних питань обов'язкової участі захисника на стадії досудового слідства.

2. Визначення меж обов'язкового захисту на стадії досудового розслідування.

3. Вивчення практики реалізації права підозрюваного та обвинувачуваного на захист, виявлення тенденцій та взаємозв'язків між найхарактернішими способами, засобами, що обираються захисником, та прогалиністю кримінально-процесуального законодавства в цій частині, які мають значення для дієвого та ефективного забезпечення конституційних, а також процесуальних гарантій на захист від обвинувачення на стадії досудового слідства.

4. Визначення правових основ адвокатської таємниці, вивчення етичних аспектів співвідношення її з таємницею досудового слідства, вироблення практичних рекомендацій щодо охорони адвокатської таємниці як гарантії реального забезпечення конституційного процесуального права підозрюваного, обвинувачуваного на захист.

5. Розробка практичних рекомендацій щодо участі адвоката в проведенні слідчих та інших процесуальних дій на стадії досудового слідства, впровадження яких у адвокатську практику сприяло б поліпшенню діяльності захисника по наданню дієвої правової допомоги підзахисному.

Методологія та методика дослідження. Обґрунтованість та наукова достовірність дослідження забезпечується методологічною базою - структурно-системним підходом, використаними методами структурно-логічного, соціологічного аналізу. Зміст процесуальних гарантій забезпечення підозрюваному та обвинувачуваному права на захист на стадії досудового слідства розглядається на основі аналізу положень Конституції України, чинного криміналь-

но-процесуального законодавства, що регламентує питання участі захисника на стадії досудового слідства, Закону України "Про адвокатуру".

Теоретичні положення, висновки й пропозиції дисертанта викладені з урахуванням сучасного висвітлення відповідних проблем у роботах з кримінального процесу, кримінального права, кримінології, психології, етики та соціології вітчизняних та зарубіжних авторів.

Наукова обґрунтованість положень, висновків та рекомендацій забезпечена за рахунок репрезентативності емпіричного матеріалу, підтверджена результатами досліджень, проведених дисертантом серед групи адвокатів та слідчих Луганської області кількістю 190 чоловік. Дослідження було проведено відповідно до сучасних вимог соціологічної науки методом анкетування.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автором вперше в Україні зроблено спробу розробити теоретичні основи й практичні рекомендації щодо використання правового механізму забезпечення права підозрюваного та обвинувачуваного на захист на стадії досудового слідства. Вивчення актуальної проблеми участі адвоката в досудовому слідстві дає можливість наукового осмислення й розробки питань реалізації таких нині незатребуваних в повному обсязі, але ефективних засобів захисту, як право адвоката ознайомлюватися на підприємствах, в установах, організаціях з необхідними документами та матеріалами, отримувати

письмові висновки спеціалістів з питань, що вимагають спеціальних знань.

Видається новелою з наукової точки зору й дослідження співвідношення етичних аспектів адвокатської таємниці й етики з таємницею досудового слідства, розробка на основі його результатів узагальнених практичних рекомендацій щодо дотримання правил адвокатської етики.

На захист виносяться такі положення:

1. Пропозиції щодо процесуального та організаційного упорядкування участі адвоката на стадії досудового слідства за призначенням з метою підвищення ефективності захисту.

2. Обґрунтування того, що зміна меж обов'язкового захисту на стадії досудового слідства в бік їх обмеження - гарантія реалізації волевиявлення підозрюваного та обвинувачуваного, забезпечення конституційного і процесуального права на захист. Позбавлення у визначених чинним кримінально-процесуальним законодавством випадках права особистості на відмову від захисника у кримінальних справах про злочини, за якими проходять як підозрювані та обвинувачувані правосуб'єктні громадяни, перетворюється на "нав'язування" захисника, знижує ефективність захисту, знецінює зміст правової співпраці захисника з підзахисним.

3. Обґрунтування того, що нерозробленість процесуальних механізмів реалізації прав захисника, передбачених ст. 48 КПК України, утруднює його

можливості щодо збирання й представлення доказів, які виправдовують підозрюваного, обвинувачуваного, пом'якшують або виключають його відповідальність.

4. Характеристика адвокатської таємниці, її меж, правових та етичних аспектів, співвідношення з таємницею досудового слідства - як невід'ємного елемента конституційного і процесуального права та правил адвокатської етики. Використання захисником зі згоди підзахисного отриманих конфіденційних відомостей щодо нього самого або третіх осіб не може розглядатися як порушення адвокатської таємниці та правил адвокатської етики.

5. Пропозиції щодо вилучення п.п.3 та 4 ч.3 ст.46 КПК України як таких, що не дають правосуб'єктному підозрюваному, обвинувачуваному можливості вільно здійснювати волевиявлення, перешкоджають реалізації конституційного та процесуального права на ведення захисту самостійно.

6. Обґрунтування того, що коректування ч.2 ст.48 КПК України про право адвоката брати участь у допитах підозрюваного та обвинувачуваного, бути присутнім під час проведення інших слідчих дій дасть змогу привести у відповідність фактичне право захисника брати участь у допитах підозрюваного та обвинувачуваного з нормами кримінально-процесуального законодавства.

7. Пропозиція щодо внесення доповнень до ч.3 ст.48 КПК України про те, що отримання захисником копій документів від підприємств, установ, організацій, об'єднань провадиться в порядку, пе-

редбаченому відповідними статтями Кримінально-Процесуального Кодексу України, які регламентують порядок провадження виїмки. Це дасть змогу адвокату не лише процесуально оформити витребувану документацію, але й істотно посилити правові гарантії під час реалізації закріпленого КПК України даного права захисника, зокрема, законодавчо буде забезпечена недопустимість відмови посадових осіб підприємств, установ, організацій, об'єднань видати захисникові документи, які той вимагає.

8. Пропозиція щодо зміни в ч. 3 ст. 48 КПК України стосовно регламентації права адвоката отримувати письмові висновки спеціалістів з питань, які вимагають спеціальних знань, передбачивши, що в цьому випадку на нього поширюється дія ст.ст. 198-201 КПК України. Цим адвокат отримує реальну можливість здійснити своє передбачене КПК України в цій частині законне право процесуально оформити висновки спеціаліста з питань, що потребують спеціальних знань, а також надати в його розпорядження необхідні матеріали, в тому числі й порівняльні зразки.

9. Пропозиція щодо доповнення ст. 9 Закону України "Про адвокатуру", суть якої полягає в тому, що межі відомостей, які становлять адвокатську таємницю, визначаються самим підзахисним і можуть бути розголошені або використані в ході захисту лише з його дозволу і в межах, визначених ним. Це доповнення зміцнює гарантії свободи волевиявлення підзахисного в цьому питанні, а також основи довіри між ним та захисником.

10. Пропозиція щодо доповнення ст. 178 КПК України ч. 4 такого змісту: "Виймка документів, що становлять адвокатську таємницю, провадиться з санкції прокурора або його заступника і в порядку, узгодженому з адвокатом, якому вони належать". Такий порядок дав би змогу ліквідувати існуюче правове розходження між ст. 10 Закону України "Про адвокатуру", що гарантує недопустимість без згоди адвоката будь-яких дій з відомостями, які становлять адвокатську таємницю, та ст.ст. 178 і 179 КПК України, які не передбачають цього моменту.

11. Пропозиція щодо доповнення ст. 190 КПК України ч. 2 такого змісту: "Огляд предметів та документів, які становлять адвокатську таємницю, провадиться з санкції прокурора або його заступника і в порядку, узгодженому з адвокатом, якому вони належать". Це доповнення має на меті не лише усунути протиріччя між ст. 10 Закону України "Про адвокатуру" та ст.ст. 178, 179 та 190 КПК України, але й дати можливість посилити прокурорський нагляд за законністю проведення цих слідчих дій з боку осіб, які провадять дізнання та досудове слідство.

12. Пропозиція щодо доповнення КПК України статтею про обов'язкове прийняття та залучення до справи доказів, представлених учасниками процесу, такого змісту: "Особа, яка провадить дізнання, слідчий та суд повинні прийняти та залучити до справи фактичні дані, зібрані підозрюваним, обвинувачуваним, їх захисником, потерпілим, цивільним позивачем, цивільним відповідачем та їх представником,

які, на їх думку, мають значення для правильного вирішення справи. Про прийняття доказів складається протокол”.

Запропонована новела покликана процесуально гарантувати не лише права обвинувачуваного, підозрюваного, але й потерпілого, цивільних позивача та відповідача, їх представника.

Теоретичне і практичне значення праці. *Теоретичне значення* полягає в формулюванні та обґрунтуванні концептуальних основ взаємовідносин захисника та підзахисного, адвоката й слідчого на стадії досудового слідства. Їх використання в практиці адвокатів дасть змогу на науковій основі підвищити ефективність захисту, дівіше реалізувати на стадії досудового слідства сукупність прав, передбачених кримінально-процесуальним законодавством у масштабах всієї України. *Практичне значення* проведеного дисертаційного дослідження полягає в тому, що адвокати одержать у своє розпорядження конкретні науково обґрунтовані рекомендації прикладного характеру щодо збирання та представлення доказів на стадії досудового слідства, використання науково-технічних засобів при проведенні за їх участю слідчих дій щодо одержання письмових висновків спеціалістів з питань, які вимагають спеціальних знань, витребування копій документів від підприємств, установ, організацій. Розроблені питання дають змогу захисникам на стадії досудового слідства дівіше надавати правову допомогу підзахисним, що в свою чергу зміцнить їхні конституційні та процесуальні гарантії права на захист.

Апробація та впровадження результатів дослідження здійснювались: у процесі практичної діяльності автора - колишнього заступника начальника слідчого управління УМВС України в Луганській області.

Основні положення та висновки дисертації викладені в навчальному посібнику "Участие адвоката на предварительном следствии - гарантия реального обеспечения конституционного права обвиняемого (подозреваемого) на защиту" (Луганськ, 1996), рекомендованому для вивчення в системі службової підготовки слідчих УМВС України в Луганській області.

Результати доповідались на міжнародній та міжрегіональній науково-практичних конференціях (Луганськ, 1993, 1996 р.р.).

Окремі положення дослідження використовуються в навчальному процесі Луганського інституту внутрішніх справ МВС України, а також у науково-дослідницькій роботі слухачів і курсантів. .

Структура дослідження. Робота складається з вступу, трьох розділів, шести параграфів, заключної частини, списку використаної літератури, додатків.

ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обгрунтовано вибір теми дослідження, визначено цілі та завдання, об'єкт і предмет, методологічні основи дослідження, характеризуються вірогідність та наукова новизна одержаних резуль-

татів, сформульовані основні положення, що виносяться на захист, розкривається науково-практичне значення висновків та пропозицій, наводяться дані апробації та впровадження результатів дослідження.

Розділ перший - "Інститут обов'язкової участі захисника в досудовому слідстві" - розкриває проблематику організаційних та процесуальних питань обов'язкової участі захисника в досудовому слідстві, меж обов'язкового захисту на цій стадії кримінального процесу, містить пропозиції щодо внесення змін та доповнень у чинне законодавство в цій частині з метою ефективної реалізації конституційного принципу забезпечення права підозрюваного та обвинувачуваного на захист за призначенням.

У парасрафі першому - "Організаційні та процесуальні питання обов'язкової участі захисника в досудовому слідстві" - звертається увага на те, що розширення прав захисника на більш ранніх стадіях кримінального процесу не супроводжувалося достатньою мірою розробленням заходів організаціїного та процесуального характеру з питань проведення захисту за призначенням.

Як наслідок - наявність об'єктивних складностей під час забезпечення на практиці такого інституту, як обов'язкова участь адвоката на стадії досудового слідства. Спостерігається певний взаємозв'язок між матеріальною незацікавленістю адвоката в обов'язковій участі у справі за призначенням та негативними наслідками у вигляді його відмови від неї або неефективністю захисту. Договірні розцінки відпо-

відно до ст.12 Закону України “Про адвокатуру” та обмежені можливості державного бюджету об’єктивно перешкоджають реалізації права підозрюваного та обвинувачуваного на захист за призначенням на стадії досудового слідства.

Альтернативним варіантом розв’язання існуючої проблеми видається введення податкових пільг адвокатам, які зобов’язуються здійснити на досудовому слідстві захист за призначенням з обумовленої науково обгрунтованої кількості кримінальних справ у певний період.

Параграф другий - “Межі обов’язкового захисту на досудовому слідстві” - розглядає факти, коли в чинному законодавстві не враховується повною мірою волевиявлення підзахисного мати чи не мати захисника. З одного боку, підозрюваний, обвинувачуваний, підсудний мають право в будь-який момент провадження справи відмовитися від захисника, з іншого боку, відповідно до вимог ч.3 ст.46 КПК України, в ряді випадків така відмова не може бути прийнята.Єдиною підставою для неприйняття відмови від захисника категоріями осіб, зазначеними в п.п.1-2, 5 ч.3 ст.46 КПК України, є їх нездатність повною мірою самостійно здійснити своє право на захист, і вона цілком обгрунтована. Обов’язкова ж участь захисника у справах про злочини, за якими проходять як підозрювані, обвинувачувані, підсудні правосуб’єктні громадяни, які відмовляються від його послуг, перетворюється в примусовий захист.

Правовий аналіз кожного з п.п. 3-4 ч.3 ст.46 КПК України дозволяє зробити висновок про те,

що механічне їх запозичення з КПК УРСР не співвідноситься з нинішніми реаліями суверенної та незалежної України. Це посилення більш характерне для п.3 ч.3 ст.46 КПК України, що не допускає відмови від захисника у справах осіб, які не володіють мовою судочинства. Особливістю норм кримінально-процесуального законодавства України, які регламентують порядок участі перекладача в кримінальній справі, є їх максимально прикладна значимість. У канву КПК України введена сукупність взаємопогоджених статей, що гарантують право підозрюваного та обвинувачуваного користуватися послугами перекладача. Мова йде не лише про те, що захист від обвинувачення може здійснюватися рідною мовою або іншою мовою, якою він володіє. Дієвість ст.19 та 128 КПК України забезпечується й іншими нормами кримінально-процесуального законодавства. Об'єктивність, повнота й незацікавленість перекладу гарантується п.2 ч.1 ст.60 КПК України. Цій же меті служить ст.62 КПК України, що дає перелік підстав для безперечного відхилення перекладача. За свідомо неправильний переклад передбачена кримінальна відповідальність за ст.178 КК України. Наведені норми закону і є надійною гарантією, що дає змогу повною мірою реалізувати право на захист особам, переліченим в п.3 ч.3 ст.46 КПК України.

У зв'язку з істотним розширенням прав особи, пов'язаних насамперед з допущенням захисника на більш ранніх стадіях досудового слідства, втрачає сенс і п.4 ч.3 ст.46 КПК України. Питання про

доцільність його виключення виходить за межі власне кримінально-процесуального законодавства України, має в своїй основі міжнародно-правовий аспект. Під час вступу в 1995 році до Ради Європи Україна зобов'язалася відмінити смертну страту як міру покарання протягом трьох років після прийняття нових КК та КПК і негайно ввести мораторій на виконання вже винесених "розстрільних вироків". Прийнята Конституція України істотно посилила й правові гарантії дотримання законності під час вирішення питання про арешт у кримінальній справі. Зокрема, ст.29 Конституції передбачає, що взяття громадянина під варту може відбутися лише за рішенням суду. Розширення правової бази в цій частині, введення судово-правових механізмів щодо недопущення порушень прав підозрюваного та обвинувачуваного одночасно означає і зростання значущості волевиявлення правосуб'єктної особи.

Відповідно п.п. 3-4 ч.3 ст.46 КПК України трансформувалися в правовий архаїзм, втратили свій сенс і підлягають вилученню.

У **другому розділі** - "Участь захисника в провадженні слідчих та інших процесуальних дій" - дисертантом досліджується участь захисника в провадженні слідчих та інших процесуальних дій, пропрацьовується правовий механізм, який підвищує ефективність реалізації його прав на стадії досудового слідства.

В *параграфі першому* - "Участь захисника в провадженні слідчих дій" - автор відмічає, що розширені повноваження захисника дозволять йому

брати активну участь у формуванні доказового масиву зі справи, що розслідується, а не обмежуватися лише констатацією дотримання кримінально-процесуального законодавства щодо слідчих дій, під час проведення яких він буває присутнім.

Проте тактика захисту, яка практикується, не завжди забезпечують його динамізм, всебічність та повноту. Ст.48 КПК України передбачає обов'язок слідчого своєчасно повідомляти адвоката про час і місце проведення слідчих дій, що проводяться за участю підозрюваного та обвинувачуваного або за клопотанням захисту. Як правило, лист про це направляється безпосередньо перед провадженням тієї чи іншої слідчої дії. Проте досить часто адвокат не встигає виробити правову позицію і обмежується роллю статиста, він позбавлений можливості апріорі підготувати цілісне бачення та перспективний план захисту. Дієвості захисту в цій ситуації могло б сприяти представлення слідчим адвокату до моменту прийняття справи до впровадження орієнтовного графіка слідчих дій.

Істотною гарантією права на захист підозрюваного та обвинувачуваного є присутність адвоката на допитах. Найзначимішим при цьому є право захисника задавати питання допитуваним (ч.7 ст.48 КПК України). Не дивлячись на те, що ст.48 КПК України не передбачає обов'язку слідчого мотивувати відмову захисту в постановці питання, така вимога є правомірною. Інакше цілком можливим є твердження про превалювання суб'єктивізму та порушення законності з боку слідства.

В параграфі другому - "Участь захисника в провадженні інших процесуальних дій" - автор вказує на те, що, не дивлячись на істотне розширення прав захисника щодо його участі в провадженні слідчих дій, існує деяка неврегульованість практичної їх реалізації. Потребує наукової розробки процесуальне право захисника витребувати копії документів. По суті мова йде про їх вилучення, отже виникає проблема відповідного процесуального оформлення з боку захисника. Видається виправданим з точки зору правомірності внесення до кримінального законодавства, зокрема в ч.3 ст.48 КПК України, доповнень про те, що одержання захисником копій документів від підприємств, установ, об'єднань проводиться в порядку, передбаченому відповідними статтями, що регламентують порядок та здійснення виїмки.

Відсутність процесуального регулювання не дозволяє захисникові повною мірою використати право одержання письмових висновків спеціалістів з питань, що вимагають спеціальних знань. Найвні складності в цьому питанні носять процесуальний характер. До них належать:

- а) неправомірність дій адвоката щодо одержання ним зразків для дослідження;
- б) необов'язковість експертних установ приймати до виконання доручення адвоката про провадження експертизи;
- в) відбирати пояснення в експертів для одержання роз'яснень або доповнень до висновків дослідження.

Ці правові недоробки можуть бути усунені за рахунок наділення адвокатів процесуальними повноваженнями, передбаченими ст.ст.198-201 КПК України.

У розділі третьому - "Кримінально-процесуальні аспекти адвокатської таємниці та адвокатської етики" - досліджуються правові основи адвокатської таємниці та адвокатської етики, етичні аспекти співвідношення останньої з таємницею досудового слідства.

У параграфі першому - "Правові основи адвокатської таємниці" - автор відзначає, що ефективна діяльність адвоката в досудовому слідстві невіддільна від захисту адвокатської таємниці в законодавчому порядку.

Проблема правової регламентації адвокатської таємниці залишається актуальною. Закон України "Про адвокатуру" не дає відповіді на питання, в яких випадках адвокат може використовувати одержані відомості для захисту клієнта, а в яких - ні. Має місце колізія законів, прийнятих з даного питання.

Якщо ст.48 КПК України застерігає правохисника збирати відомості, які можуть бути використані як докази у справі, то ст.ст.9-10 Закону "Про адвокатуру" вимагають нерозголошення адвокатської таємниці. Таким чином, з одного боку, захисник наділений правом збору і використання доказів, одним з яких є відомості, одержані від підзахисного, але, з іншого боку, не має права розголошувати їх. У цьому контексті ст. 9 Закону України "Про адво-

катуру” вимагає доповнення про те, що межі відомостей, які становлять адвокатську таємницю, визначаються самим підзахисним і за його бажанням повинні бути використані захисником. У дещо іншій площині уявляється розгляд ситуацій, коли надбанням захисника стали факти, які носять конфіденційний характер, але мають відношення не до його підзахисного, а до іншого обвинувачуваного та підозрюваного, який проходить у тій же кримінальній справі. Видається, що визначальним моментом тут мають виступати інтереси підзахисного.

Досить помітним є правове розходження між ст.10 Закону “Про адвокатуру”, яка гарантує недопустимість без згоди адвоката здійснення будь-яких дій з відомостями, що становлять адвокатську таємницю, та ст.179 КПК, що передбачає обов’язкову видачу документів. Ця правова недоробка може бути усунена шляхом доповнення ст.178 КПК України ч.4, згідно з якою виїмка документів, що містять адвокатську таємницю, провадиться за санкцією прокурора або його заступника і в порядку, погодженому з адвокатом, якому вони належать. Аналогічних коректив потребує і ст.190 КПК України, яка регламентує проведення огляду предметів та документів.

У параграфі другому - “Етичні аспекти співвідношення адвокатської таємниці та етики з таємницею досудового слідства” - дисертант досліджує взаємовідносини між захисником та слідчим, загальні засади та відмінності між адвокатською та слідчою таємницями.

Моментом, що поєднує адвокатську та слідчу таємниці, є недопустимість їх розголошу. Але є й відмінності. Якщо суб'єктами розголошу слідчих даних можуть бути різні особи, то відповідальність за розголос адвокатської таємниці цілком покладена на захисника.

Під час аналізу співвідношення всіх аспектів адвокатської та слідчої таємниці слід враховувати, що дані, які не підлягають розголошу захисником, стосуються не всієї сукупності матеріалів, які він має, а лише частини, довіреної йому підзахисним. Полярними в етичному аспекті та в правовій оцінці є також наслідки нерозголошу даних, одержаних конфіденційно під час виконання професійних обов'язків слідчим від підозрюваного чи обвинувачуваного та захисником - від підзахисного. З позицій професійної етики співробітника правоохоронних органів його обов'язком є процесуальне документування такого роду даних, якщо вони містять у собі відомості про невідомий раніше злочин або можуть бути використані як докази у справі. Адвокат же зобов'язаний зберігати професійну таємницю, оскільки її розголос позбавляє сенсу сам інститут захисту з притаманними йому довірчими стосунками між захисником та підзахисним. Тому природнім видається протиріччя правил адвокатської етики в частині дотримання адвокатської таємниці та етики прокурора, слідчого, дізнавача, що трактує таємницю слідства інакше.

Далі у роботі дисертант розглядає різні аспекти співвідношення адвокатської таємниці та етики з таємницею досудового слідства.

У **висновках та пропозиціях** містяться результати проведеної роботи, наводяться конкретні теоретичні та практичні пропозиції щодо підвищення ефективності процесуальних гарантій забезпечення підозрюваному та обвинувачуваному прав на захист. В їх числі: процесуальне організаційне упорядкування участі адвоката на стадії досудового слідства, зміна меж обов'язкового захисту на тій же стадії в бік їх обмеження, розробка процесуальних механізмів реалізації прав захисника, характеристика адвокатської таємниці, її співвідношення з таємницею досудового слідства.

Основні положення та висновки, викладені в дисертації, знайшли своє відображення в публікаціях автора:

1. Чверткін М.И., Дидоренко Э.А. Некоторые вопросы участия защитника в уголовном процессе как фактор соблюдения прав личности на стадии дознания и предварительного следствия. //Материалы международной научно-практической конференции "Человеческий фактор в повышении эффективности деятельности правоохранительных органов": Сборник. - Луганск.: РИО ЛИВД, 1995. - С.85-88.

2. Чверткін М.И. Участие адвоката на предварительном следствии - гарантия реального обеспечения конституционного права обвиняемого (подозреваемого) на защиту: Методическое пособие.- Луганск: РИО ЛИВД, 1996. - 37с.

3. Чверткин М.И. Адвокатская тайна - неотъемлемый элемент адвокатской этики. //Материалы межвузовской научно-практической конференции "Творческое наследие П.И. Новгородцева (к 130-летию со дня рождения) и актуальные проблемы построения правового государства в Украине": Сборник. - Луганск.: РИО ЛИВД, 1996. - С.162-167.

4. Гришин Ю.А., Чверткин М.И. Расследование деятельности преступных сообществ с участием защитника: Учебно-практическое пособие. - Луганск.: РИО ЛИВД, 1997. - 280 с.

Чверткин М.И. Процессуальные гарантии обеспечения подозреваемому и обвиняемому права на защиту на стадии досудебного следствия:

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 - уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза.

Национальная академия внутренних дел.- Киев, 1997,

Исследуются проблемы защиты по назначению и пределов обязательной защиты, участия защитника при производстве следственных и иных процессуальных действий, правовые основы адвокатской тайны, соотношение ее этических аспектов с этикой и тайной досудебного следствия.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: захисник, підзахисний, правовий механізм, слідчі дії, етика.

ANNOTATION.

Chvertkin M.I.

Procedure guaranties to provide a suspect (an accused) with the right of defence in preliminary inquiry stage.

Thesis for a candidate degree in jurisprudence.
Speciality: Criminal Procedure.

National Academy of Internal Affairs. Kiev, 1997.

The problems under consideration are as follows:

- the problem of defence in establishing compulsory defence limits:

- the problem of defence council's participation in inquiry and other proceedings, legal basis for official advocate's secret;

- correlation of advocate's secret ethical aspects and ethics to preliminary inquiry secret.

Key words: advokate, defendant, legal mechanism, inquiry actions, ethics.

Здано в набір 04.02.97. Підписано до друку 10.03.97.

Формат 60x84 1/16.

Папір газетний. Умовн. друк. арк. 1,56. Тираж 100 прим.

Замовлення № 41

Редакційно-видавничий відділ

ЛІВС МВС України

Друкарня РВВ ЛІВС

348902, Луганськ, с. Ювілейне, вул. К.Маркса, 4.

42534

AB 37.374